

29659

DISCURS

ROSTIT ÎN

SEDINȚA DELA 29 NOEMBRIE 1926

A SENATULUI

CU OCAZIA RĂSPUNSULUI

LA

MESAJUL TRONULUI

DE

BCU Cluj / Central University Library Cluj

VLADIMIR GHIDIONESCU

PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN CLUJ

SENATOR DE HUNEDOARA

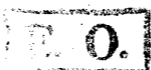


BUCUREȘTI

—

IMPRIMERIA STATULUI

1926



DISCURS

ROSTIT ÎN

ȘEDINȚA DELA 29 NOEMVRIE 1926

A SENATULUI

CU OCAZIA RĂSPUNSULUI

LA

MESAJUL TRONULUI

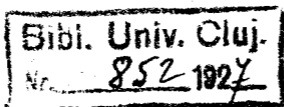
BCU Cluj / Central University Library Cluj

DE

VLADIMIR GHIDIONESCU

PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN CLUJ

SENATOR DE HUNEDOARA



BUCUREȘTI

—
IMPRIMERIA STATULUI

1926

Domnule Președinte, Domnilor Senatori,

Partidul național-țărănesc luând parte la discuțiunea Răspunsului la Mesaj din sesiunea aceasta, dătesc un răspuns și o explicațiune. Un răspuns celor trei critici cari ne-au fost adresate în vara aceasta în sesiunea trecută extraordinară, din partea a doi filozofi și un prelat. Un filozof, spirit masiv și rece, cu reminiscențe din filozofia Kantiană cu care pe vremuri s'a ocupat, cu aparență de obiectivitate, d. Rădulescu Motru.

Celălalt filozof, logician prin excelență, sub carapcea logicei căruia însă a străbătut până la noi din fundul sufletului, accente afective, reminiscențe din epoca activității sale literare, reminiscențe afective, zic, sau motive afective cari ne vor folosi și nouă : e d. ministru Petrovici.

Voci : Să trăească !

D. Vladimir Ghidionescu : Al treilea, este un prelat, spirit elastic, rafinat, purtând ceva reminiscențe din mentalitatea lui Ignatiu de Loyola..

D. N. Murgășeanu, raportor : Nu este un compliment.

D. Vladimir Ghidionescu : In sensul că nici odată nu duce deducțiunile până la capăt, ci jonglează cu dânsese, așa cum îi convine mai bine : e părintele proto-pop Dăianu.

Acești trei ne-au atacat pe două motive : Întâiu, pe motivul în special acela că în această vară nu am luat parte la discuțiune, ci am citit numai declarațiuni. D. Motru în special, ne a făcut un punct de acuzatiune din acest fapt și ne-a trimis prin toate Parlamentele occidentale din lume, în Anglia, în Franța, în Germania etc., pentru ca să vedem acolo cum se petrec lucrurile și să ne convingem că acolo nu a fost nici odată vorba și nici posibilitatea unor citiri de astfel de declarațiuni, ci numai de discuțiuni.

Intr'adevăr, d. lor senatori, noi ne-am dat seama și de gravitatea momentului și de responsabilitatea faptului. Inșă dacă într'adevăr Mesajul și Răspunsul la Mesaj este un act care, după părerea mea, pune în lumină două contacte, două raporturi între factorii noștri constituționali, deo- parte, un raport și contact între Suveran

și Parlament, prin intermediul guvernului, care arată cadrul directivelor activității și legislației ce va urma, și pe de altă parte, un punct de contact al națiunii, prin exprimarea și expresiunea Parlamentului, care ia contact cu Suveranul. Dacă primul raport, primul punct de contact, acela al Suveranului cu Parlamentul și prin deducțiune, cu țara întreagă este un raport care pentru noi întrece marginile unui formalism, deși legal, pentru că este vorba numai de expresiunea această „Maiestatea Sa Regele“, pentru noi și pentru toți cred, acest raport poartă ceva din însăși personalitatea specifică a actualului Rege. El este persoana specifică pe care o numim, indisolubil legată de țara noastră : Maiestatea Sa Regele Ferdinand I.

În această legătură, țara întreagă a văzut exemplificat sacrificiul până la capăt pentru binele și prosperitatea neamului, pentru actul cel mai mare, acela al unității tuturor românilor.

În fața acestui punct de contact ne închinăm cu toții, pentru că vedem, în adevăr, expresiunea țării în această personalitate ; vedem voința totală a țării în această legătură, și, prin urmare, nimeni nu poate privi decât cu smerenie în fața acestei legături. Ea este o realitate, este un adevăr.

Nu tot așa va părea, nu tot așa este

celălalt raport, cealaltă legătură, aceea prin care națiunea se exprimă prin glasul Parlamentului, aceea prin care guvernul se investimăntează cu o voință totală, cu o voință liberă a poporului.

Asupra acestui punct nu am avut numai rezerve. Am avut o hotărîtă atitudine în fața acestui punct, am avut o totală negațiune, fiindcă, atunci ca și acum, am văzut în dosul omagului care se aduce M. S. Regelui în Mesaj, un singur contact, un singur acord, nu și pe celălalt. Și pentru că nu am văzut și pe celălalt raport de legătură, între națiune, guvern și Parlament, de aceea am avut atitudinea pe care am avut-o, fiindcă în fața unor anumiți excitanți — și fac apel la d. Rădulescu-Motru, care este psiholog și care știe că anume excitanți nu pot produce decât anume reacțiuni, și reacțiunea noastră a fost — cum eră și firesc — aceea care se potrivea mai bine excitantului dat.

Și atunci, de prisos să mergem în alte țări, ca să vedem acolo, cum a fost acțiunea și reacțiunea, dacă se citesc declarațiunile sau se fac discuțiuni, pentru că acolo nu vom găsi excitanții pe cari li găsim aici în țara noastră, acum când avem o națiune liberă și a vrut să-și facă o alegere liberă.

D. Rădulescu-Motru: Vați făcut singur judecător!

D. Vladimir Ghidionescu: Și atunci, am înțeles că dacă nu am avut decât atitudinea aceasta, firește, această atitudine nu a putut să rămână pe mai departe, și astăzi venim în adevăr, când durerea este molcomită, ca să luăm parte la această discuțiune.

Și atunci, mă întreb dacă Răspunsul la Mesaj, care a fost făcut astăvară, în sesiunea extraordinară, are sau nu are legătură cu Răspunsul la Mesaj din sesiunea ordinară ?

Ce este acum mai mult, ceea ce nu a fost mai înainte ? *

Ce este acum, ceea ce nu ar fi putut fi înainte ?

Nu voesc să zic că, par'că guvernul a așteptat un *Deus ex machina*, ceva extraordinar, pe care să-l înregistreze cu bucurie, cu mulțumire și cu oarecare vanitate.

Astă vară nu s'a produs nimic. Dacă și-a zis: nu putem să ticluim proiecte de legislație în pripă astăzi, și vom da mai mult la toamnă, sunt circumstanțe atenuante, cari trebuie luate în considerație. Dar, nu este mai puțin adevărat, că în această situațiune ne putem întreba: Ce este aici, în răspunsul la Mesaj, din sesiunea aceasta, care, după cum am zis, să nu fi putut să fie în Mesajul trecut ?

Un eveniment de seamă, în fața căruia ne închinăm. Maiestatea Sa Regina,

se cuvin să fie între aceste două Case Regale.

Dar, dacă chestiunile de sentimente în materie politică își au rostul lor, noi, Parlamentul, nu putem vedea numai laturile acestea afective și sentimentale. Noi suntem datori să ne întrebăm mai departe, noi suntem datori să vedem toate relațiunile, suntem datori să ne întrebăm: d. general Averescu a obținut tot ceea ce a crezut că trebuie și poate să obțină, sau a obținut mai puțin decât ceea ce credea că poate să obțină, sau mai mult decât ceea ce trebuia să obțină?

În definitiv, ea este și o chestiune de sentiment personal, dar care pe noi nu ne angajază, pentru că din punctul de vedere al țării nu putem decât să accentuăm, că aici este vorba de un drept, care trebuia să ne fie recunoscut din partea Italiei în chestiunea Basarabiei. Oricât s'ar zice, ea este o chestiune personală a d-lui general Averescu, iar pentru noi ea nu este un pas înainte, atât timp cât țara nu a obținut tot ceea ce trebuia să obțină.

Și atunci, la ce se reduc toate aceste puncte, atunci când Răspunsul la Mesaj nu conține ceea ce trebuia să conțină? Firește, părțile acestea a căror importanță nu o desconsiderăm, dar cari nu pot să constituie un punct așa de luminos

de care să se spună, că în adevăr este un câștig raportat în timpul verii, ele nu pot să dispenseze pe cineva de a analiza partea cealaltă, de a doua: chestiunea politicii noastre interne. În chestiunea politicii noastre interne multe s'au anunțat acum, așa cum s'ar fi putut anunța și în vara aceasta.

Căci, sunt chestiuni generale. Și oare, în ce ramură a vieții noastre naționale n'am avea totdeauna ceva de făcut?

Și cu toate acestea, nu neglijăm importanța acestei părți. Dar, vom vedea că va trebui să facem o altă operație. Căci nu mă interesează un număr mai mare sau mai mic de proiecte de legi, oricât de importante vor fi ele, cari se anunță într'o legislație. Ne interesează și trebuie să ne intereseze altceva.

Trebuie să ne intereseze ce zace dedesubtul acestor proiecte de legi, adică, un substrat, o mentalitate, o concepție totală de guvernământ. Prin urmare, pentru a ne exprima ceva mai filozofic, noi trebuie să trecem de această manifestare aparentă a proiectelor legislației de azi, și să ne întrebăm care este acest substrat, acest fond elementar de direcție, de concepție a guvernului.

Și, atunci, revin iar la ceea ce d. Rădulescu-Motru ne spune în sesiunea extraordinară de astă vară.

Noi, partidul național-țărănesc, suntem

un partid revoluționar. Suntem o mentalitate de revoluționari, ni s'a spus, și, din cauza acestei concepții revoluționare, am luat noi și acea atitudine față de Răspunsul la Mesaj, de astă vară. Avem această atitudine și acum, și cât vom exista.

Voiu atrage atenția d. lui Motru, că am un document, prin care se poate dovedi în ce măsură noi partidul național țărănesc, și—dacă voți, pentru ca să nu ne facă cineva obiecție—partidul național pur de mai înainte, suntem numai noi revoluționari și nu urmează să mai fie și alți revoluționari alături de d. Rădulescu-Motru și de cei cari stau pe banca ministeria.

Intr'un document iscălit de d-nii Gol-diș, Lapedatu și Lupaș avem următoarea declarație:

»Declarăm solemn că potrivit condițiilor de colaborare cu d. general Averescu la guvern, noi vom păstra intactă ființa, tradiția și structura și întreaga doctrină democratică a partidului național român din Ardeal, fără a mai știrbi nimic din principiile și aspirațiile lui de legalitate, cărora nu vom lipsi de a le da expresiune corespunzătoare și prin o apropiată reorganizare a partidului«.

Iată un pasaj, din care se poate vedea că, dacă noi suntem revoluționari, sunt și d-nii miniștri cu întreg așa zisul par-

tid național, rupt din vechiul partid național, și din care se poate vedea, că noi nu suntem mai revoluționari decât dâșii.

Prin urmare, încheind capitolul în ce măsură partidul național-țărănesc e un partid revoluționar, vin la atitudinea pe care înțelegem s'o avem, de a analiza aceea ce numim substratul care zace sub aceste proiecte de legislație. Dacă în această direcțiune suntem revoluționari, noi ne luăm acest epitet și nu ne mulțumim cu aparențele, ci intrăm în fondul chestiunii.

Vedem în Răspunsul la Mesaj că două cuvinte sunt cu deosebire întrebuintate, două cuvinte cari au un tâlc :

« Consolidare internă și unificare ».

Consolidare și unificare! Iată două cuvinte, cari pot avea și un conținut foarte superficial, pentru cel ce vrea să-l ia ca atare, dar și un conținut foarte adânc.

Și să ne întrebăm, cum se poate face această consolidare? Ce va să zică ea? Cum s'a făcut ea până acum? Și analizând-o, să vedem, după felul cum s'a făcut, ce rezultate căpătăm.

D. Motru ne face o declarație foarte interesantă. Și anume, ne face o declarație, că legea noastră electorală nu e poate cea mai bună.

Este ea o lege bună, după rezultatele ce a dat, sau nu? » Noi ne cam îndoim,

cei din majoritate. Noi credem că are foarte multe defecte această lege.

»Va veni ocazia să discutăm.

»Această lege motivează mult violențele și face posibilă mai târziu o politică cu minoritățile numai pe bază de violență».

Vedeți în aceste cuvinte, d-lor senatori, ceea ce ne-ar face și ne-ar pune și pe noi de acord cu d. Motru, pentru că ar fi ceva de făcut și ar fi o analiză de întreprins a votului universal, și a posibilităților, pe cari le are el de a nu exprima cu desăvârșire opinia numărului, sau majoritatea poporului. Ar fi să intrăm într'o discuție, pe baza unei literaturi foarte interesante, a unui Taine, care s'a ocupat pe vremuri de această chestiune, a unui Charles Benoit, a lui Adolf Prinsse, sau a lui James Bryce, cari în ultimul timp, studiind democrația tuturor popoarelor, au studiat în acelaș timp și mecanismul votului universal, găsindu-i multe lacune și căutând modul în care ar putea să se înlătore aceste lacune, aceste defecte.

Dar, d-lor senatori, oare noi am putea să discutăm asemenea lucruri?

Nu ar fi o discuțiune pur academică, pur universitară, decât una cu adevărat politică? De ce? Pentru că mă refer la ceea ce un alt critic al nostru a spus și și de data aceasta citez pe d. ministru

Petrovici. Intr'o întâmpinare făcută astă vară, d-sa zice următoarele: „Fiindcă vedeți un lucru—zice d. Petrovici—trebuie să ținem socoteala de toată situația morală în care ne aflăm. În primul loc sunt vechile moravuri încetățenite, cari nu se pot suprima într'o clipă. Prefectul sau jandarmul atunci când stânjenesc pe ici pe colo libertatea, aceasta nu o fac din cauza guvernului, ci din cauza întregii lor educațiuni.

„Și vedeți d-voastră un lucru. Am ascultat și eu procesul ingerințelor electorale, mai ales așa cum s'au desfășurat în Camera deputaților și am auzit că se cerea ministrului de interne: vă rog luați măsuri, schimbați pe cutare prefect, înlocuiți pe cutare jandarm. În totdeauna când auzeam aceste lucruri, îmi răspundeam mie însumi: bine, să schimb pe cutare prefect și să aduci pe altul, dar, oare persoana nouă pe care o aduci la prefectură sau la jandarmerie ar fi procedat altfel dacă ar fi fost în funcțiune pe vremea alegerilor?“.

Prin urmare, aici avem declarațiunea făcută din sufletul d-lui ministru Petrovici, care nu ascunde adevărul, care zice că alegerile s'au făcut așa cum toate partidele le fac.

S'au făcut așa cum se fac la noi, și cu aceste cuvinte încheiem, fiindcă știm cum

ele se fac și pentru că este pus punctul în această chestiune.

Este o problemă, dacă noi considerăm așa cum d. Motru ia lucrurile. Atunci, va trebui să știm, să discutăm și să vedem în ce măsură se pot înlătura diferitele defecte. Dar pe de altă parte, avem o mărturie de altă natură: «Așa este, așa va fi totdeauna la noi».

D. Ion Petrovici, ministrul instrucțiunii: N'am zis «totdeauna».

D. V. Ghidionescu: Cât trăim noi cel puțin.

D. Ion Petrovici, ministrul instrucțiunii: Dacă erai ministru de interne făceai la fel, și dacă ai fi dat prefectului alte ordine, nu te ascultă.

D. V. Ghidionescu: Voiu răspunde mai târziu. Este aci tocmai o greșeală de «petitio principii» și anume: prefectul sau jandarmul, atunci când stânjinește libertatea aceasta, se zice, o face din cauza educației.

Eu nu cred că se va fi găsit un jandarm, care dela sine să meargă mai departe decât ceea ce trebuie să facă. Dar, în situațiunea în care el se găsește față de un om, de multe ori om de o considerațiune deosebită, fost ministru, față de care are o considerațiune personală, dacă nu s'ar fi dat aceste ordine strașnice, mai mult decât strașnice, un jandarm nu ar

fi întrecut niciodată măsura intențiunii sale.

D. Ion Petrovici, ministrul instrucțiunii: D-voastră știți bine că în Basarabia jandarmii nu s'au purtat prea blând cu populația. Credeți d-voastră că acest lucru a fost pe placul guvernului, sau din ordiul guvernanților, sau este efectul unei educații?

D. V. Ghidionescu: Acum se găsește această situațiune: Jandarmul niciodată nu este la înălțimea educației, dar acolo unde se găsește o altă situație? Noi am avut, nu o instigație de jandarmi, dacă nu ar fi fost ceva mai mult, dacă nu ar fi intervenit armata și alte lovituri, cari să se fi făcut.

D. N. Costăchescu: Dar alegerile dela 1919, când s'au făcut cu magistrați prefecti, n'au fost libere?

D. Dr. Aurel Cioban: În județul Timiș-Torontal a fost destituit un locotenent de jandarmi pe motivul că ar fi făcut propagandă țărănistă.

D. Ion Petrovici, ministrul instrucțiunii: Credeți d-voastră că se poate face abstracție de moravurile vremii?

D. V. Ghidionescu: Firește că nu, dar atunci când moravurile sunt conduse, aceasta este un rău.

D. Ion Petrovici, ministrul instrucțiunii: Aceasta trebuie să o dovedeți.

D. Cicerone Budișteanu: Jandarmul

care v'a ales pe d-voastră este încă în slujbă. (Iaritate).

D. V. Ghidionescu : Pe mine nu m'au ales jandarmii.

D-lor senatori, este o altă situațiune. Eu nu vreau să zic că voiu documentă. Astă vară au fost deliberațiuni îndelungate pentru validări și invalidări. S'au adus dosare de documente și fapte precise și socotesc că tocmai aceasta este inutil ca să o mai facem acum, și d. ministru Petrovici, ca om de logică, știe că există astăzi în chiar doctrina logicei celei mai raționale o recunoaștere că în argumentare există ceva care nu este de domeniul judecării, ci ceva, care este de domeniul efectului, atunci când efectul te conduce să spui. . .

D. Ioan Petrovici, ministrul instrucțiunii : Chiar dacă m'aș fi îndoit m'ai fi convins cu discursul d-tale de astăzi. (Iaritate).

D. V. Ghidionescu : Trec, d-lor, la o altă chestiune care are importanță. Este chestiunea aceea pe care noi înțelegem că nu o putem deslăși de ceea ce ați numit în proiectul de răspuns la Mesajul Tronului : consolidarea. Consolidarea adevărată a țării noastre, care rupe pactul fundamental al relațiilor și punctul de contact între națiune și între expresiunea Parlamentului, este o problemă care nu poate să iasă din discuțiunea

noastră și din preocuparea noastră. Este o problemă de care ne vom atinge conștiința, pentru că este o problemă care fundamentează din capul locului toate direcțiile și toate concepțiile noastre de Stat.

Dar, aci observăm că acest punct este punctul de litigiu dintre noi. În aluzia, sau în observațiunea făcută de d. Petrovici, atunci când zicea că cetitorul declarațiunii noastre la discuțiunea Adresei de Răspuns la Mesaj, d. Mironescu, i s'a părut d-lui ministru Petrovici că nu exprimă ceva cu adevărat personal, ceea ce se găsește în declarațiunea noastră; că ar fi o contradicție între caracterul mai blajin al d-lui Mironescu și între expresiunea prea tare a declarației noastre.

Eu am făcut o altă observațiune. Am făcut observațiunea, cât de greu i-a fost d-lui ministru Petrovici, ca un om care totuș a avut și păstrat un fond de recunoaștere a unui adevăr, — cât de greu i-a fost, zic, — să apere pe d. ministru Goga, în situațiunea în care se află, pentru că ceea ce se găsește în litigiu, era tot mai ceea ce poate că d. ministru Petrovici nu ar fi făcut în interesul de care ar fi fost condus, chiar din punct de vedere politic, căci, este ceva, în anumiți oameni, de care ei nu pot să se desfacă în tot momentul. Și atunci, ne întrebăm, d lor

senatori, ce a rezultat și cum stăm noi astăzi, din punctul de vedere al conștiinței noastre naționale, față de faptele și fenomenele cari s'au petrecut și cari au încoronat o situațiune cu mult mai bună.

Prin urmare—și aci ating chestiunea minorităților—nimic nu a fost mai grav, mai delicat pentru structura noastră națională, decât, că față de această problemă—noi să nu avem, din nenorocire, un acord al partidelor, căci partidul național și țărănesc prea puțin timp au avut guvernarea în mână—dar ani de zile partidul național-liberal și partidul poporului au guvernat, și totuș ele nu au avut, cu toate acestea, o politică minoritară unitară, o atitudine fermă și hotărîtă, lipsă de care alții au știut să profite.

Prin urmare, a te jucă în felul acesta cu minoritățile, a organiza, în adevăr, un întreg sistem de luptă, cum a făcut partidul liberal, cu o concepțiune care a întrecut marginele, de a le urmări până în pânzele albe, câte odată cu anumite îndreptățiri legale, dar uneori trecând peste aceste îndreptățiri, și ajungând la enervări, ca d. dr. Anghelescu, fostul ministru al instrucțiunii publice, care ajunsese până acolo, încât a dat ordine ca fetele dela școlile săsești să nu mai poarte chipiu cu cozoroc, este un joc primejdios. Dacă acest chipiu este estetic, frumos sau nu, aceasta este o altă pro-

blemă. Eu declar că nu este estetic. Dar să vii, să nu lași o populație să poarte un port inofensiv, să nu lași niște fetițe să poarte acest chipiu, eu, d-lor, văd urmările prea departe și o enervare inutilă a minorităților. Și de acolo, să treci până la situațiunea care s'a creat, ca înaintea alegerilor comunale să vedem un puhoi întreg — nu zic de legi, căci n'au fost legi — dar, în fine, o deslănțuire de îndreptățiri verbale, sau scrise, prin ordine și diferite măsuri: »Veți putea vorbi limba d-voastră la toate autoritățile, veți putea purta steagul d-voastră oriunde, etc.«, este un joc primejdios.

La Târgul-Mureș s'a întâmplat un caz și anume, că elevii din școlile românești, tineri entuziaști, au smuls un steag maghiar, purtat până la gară, de o școală minoritară, care înțelegeă acum că are o libertate pe care nu o avusese până atunci.

Prin urmare, a te jucă în felul acesta cu minoritățile și a veni imediat cu legi restrictive, de natură îndoelnică, este un joc primejdios și dacă noi avem un interes mai mare, este tocmai acela de a avea o politică unitară față de minorități.

Un punct, care, să-mi dați voie, să-l citez, din atitudinea partidelor maghiare din vechea Ungarie. Oricâte partide ar fi fost, ele au avut o singură politică, față de naționalități, pentru a ne face numai

răul. Noi putem fi uniți și aceeași, pentru a face binele.

Prin urmare, în sensul acesta, întrebuintăm metoda, nu și directivele și scopul.

Și, atunci, rămâne să vedem cui se datorește acest fapt, că în adevăr am avut această deslănțuire de neobișnute măsuri, în timpul alegerilor, cari să fi alterat cu adevărat voința poporului nostru.

Ei bine, d-lor, pe d. Ministru Goga, îl știu cu toții și l-am apreciat ca poet. Dacă n'a voit să rămână numai poet, ci, intrând în arena politicei, el a lucrat și pe teren politic și aici, fără îndoială sunt îndreptățit să-l admir. Nu odată găsim în istoria literaturii lumii poeți și artiști cari și-au încrucișat condeiul cu sabă. Victor Hugo zicea :

J'ai des rêves de guerre dans mon âme inquiète,

J'aurais été soldat, si je n'étais poète ;
am visuri de războaie și așa fi fost soldat
de n'aș fi fost poet. Dar d. Goga atunci,
când a vrut să realizeze pe artistul cetățean,
a uitat să ia exemple dela cei mai mari
poeți și artiști, cari într'adevăr au devenit
oameni politici. A uitat să vadă pe Shelley,
în Anglita, din secolul al 19-lea, care avea
un suflet atât de frumos, încât el, englez,
nu s'a sfiit să revendice drepturile
Irlandei față de Anglia,

care o oprimă și el, aristocrat, fiu de lord, nu s'a sfiit ca să revendice drepturile celor impilați de lorzi. Avea un exemplu și în Victor Hugo, care nu s'a sfiit să unească poezia cu activitatea politică și care a avut, într'adevăr, momente admirabile cari l-au condus și în exil în lupta pe care a dus-o în contra lui Napoleon al III-lea, și care, în toată această luptă, a fost artistul cetățean, care a apărat întotdeauna drepturile celor slabi și celor nedreptățiți. În fine, a uitat pe Lamartine, care a ajuns chiar șeful unui guvern provizoriu la 1848, și care, după ce a încins tricolorul revoluționar, a ținut un discurs faimos dela balconul primăriei din Paris și a oprit puhoul revoluției cu vorba lui magistrală.

În acelaș timp el a fost primul care a aplicat legea electorală a votului universal, în toată libertatea pentru popor.

Dela aceste exemple trebuiă d. ministru Goga să se inspire, pentru că ar fi putut atunci într'adevăr să ajungă la înălțimea unui artist cetățean, a unui poet om politic, iar nu în sensul în care domnia sa a crezut că poate să o facă, de a violă conștiința și drepturile poporului.

Din această activitate nu a lăsat la o parte, pe un alt coreligionar al său, pe d. M. Sadoveanu, pe care l-a dus pe acelaș drum politic. Atunci, când m'am în-

tâlnit în astă vară cu d. Sadoveanu în Oradia-Mare, când tot orașul era înconjurat de soldați și de polițiști, și nu puteam să trecem pe nicăiri, i-am vorbit și l-am întrebat cu ce se ocupă în acel moment. Mi-a arătat o revistă populară, o revistă cu care zicea, dumnealui, că vrea să salveze poporul de toate molimile sociale, alcoolismul și așa mai departe. Și, atunci, l-am întrebat : când scoți această revistă, în ce împrejurări și în ce condițiuni ? Și mi-a răspuns: o scot singur și fără nici un concurs al guvernului și o voi răspândi într'un milion de exemplare. Am răspuns: foarte frumos, dar, nu poți să răscumperi d-ta cu ceea ce faci pentru trupul românului nostru, ceea ce faci contra sufletului românului nostru. Căci, este degeaba tot ceea ce d-lui Sadoveanu i se pare că într'adevăr este folositor pentru țaran, atunci când se alegea contra voinței aceluia țaran. Poate că dacă ar fi fost lăsat liber — cine știe — ar fi fost ales cu voința țaranilor. Dar de fapt, tot aparatul administrativ și militar a fost întrebuințat în alegerea din Bihor, ceea ce denotă că și d. Sadoveanu a călcat acest principiu, al unui scriitor cetățean care înțelege să meargă mai înainte de toate, în luptă pentru drepturile poporului, iar nu pentru oprimarea drepturilor poporului,

Și atunci, d-lor senatori, în conclu-

ziune, de sigur că noi nu putem să aprobăm o asemenea concepțiune de guvernământ, și de aceea bănuim că diferitele legi cari se specifică aici, în răspunsul la Mesaj, sunt legi cari sunt expresiunea acestei mentalități de guvernământ, expresiunea acestui substrat moral, și de aceea nu ne mai importă, în detaliu, legile pe cari noi le știm prea bine că vor fi făcute pe un substrat șubred, un substrat alterat în ori și ce caz.

Și atunci, noi ceea ce vrem este vindicarea acestui substrat, vrem schimbarea acestui substrat.

Dacă suntem în adevăr revoluționari, cum ziceă d. Motru, este că vrem o schimbare în această direcțiune, o realizare, cu sinceritate, ca e să nu ne mai pună la jocul unui succes de moment, când el poate fi dăunător pentru țară.

Tot ce suntem noi chemați să facem ca educatori ai tineretului, tot ce suntem chemați să facem pe terenul educației civice, se sdrobește și cade în fața realității, pentrucă tineretul de astăzi este ascuțit față de cel de altă dată și el vede realitatea.

Nu poți spune ceva contra acestei realități; în fața acestei realități, o educație cetățenească nu poate fi! O educație cetățenească nu poate naște din vorbe, ci din exemplificarea unei realități din care copilul, tinerimea, să vadă respectul legii

și respectul de responsabilitate. Ori, în privința respectului de responsabilitate este destul ceeace s'a făcut cu decretul de amnistie, ca să vedem că acest drept a fost călcat și dânsul.

Și atunci, vedem că tot ce dorim să facem pentru educația neamului, se lovește ca într'un fel de stâncă, când stânca aceasta este nesimțitoare la aceste necesități și dorinți, adevărat ale poporului.

Nu ne facem iluzii. Nu trebuie să vorbim de absolutismul moral în politica de toate zilele.

Înțelegem că el nu se poate realiza, dar ceeace ziceă Kant: *die gute wille*, buna voință, trebuie să o avem, căci, altcum degeaba toată munca noastră!

Și atunci, dacă ne orientăm în a doua parte a Mesajului și dacă vedem cum al doilea cuvânt magic de atâția ani, „unificarea, s'a realizat, și în fața acestui cuvânt avem nu numai rezerve, dar și criticele noastre.

D-lor senatori, această idee de unificare puteă să fie, și trebuie să fie primită cu tot sufletul și cu toată înțelegerea întregii populațiuni. Dar această idee de unificare a fost alterată de o mentalitate care, cu structura deductivă cu care suntem noi poporul românesc și intelectualii noștri, nu a putut să înțelegă că a face unificare nu este a sdrobi tot ce găsești într'o realitate concretă,

pe care a dat-o evoluția istorică, care poate să fie în unele împrejurări pentru noi neadaptată sau neadaptabilă, dar față de care trebuiesc măsuri chibzuite și un mod de a înțelege lucrurile, ca în adevăr să realizăm unificarea, nu să depărtăm unificarea.

Ori, ce s'a întâmplat? Mai mult ca partidul poporului, partidul liberal a avut o mentalitate în această direcțiune atât de nefastă, încât pretutindeni și din capul locului nu a căutat decât să nu înțeleagă realitatea aceasta concretă în diferitele provincii, să nu ia măsuri adecvate și să creadă că dacă se poate arunca un vâl alb pentru toată țara cu o lege, unificarea poate să aducă fericirea. Să zicem că intenția ar fi fost bună, dar modul de aplicare eră detestabil, eră incompatibil cu realitățile.

Noi, cari nu făceam politică și vedeam realitățile acestea cum sunt ele, și legile cum înțelegeau conducătorii noștri să le aplice, vedeam o absolută neînțelegere, pentru ceea ce numim cu adevărat unificare.

S'a mers atât de departe, încât la ministerul instrucțiunii publice, când am venit să apăr o situațiune injustă făcută învățământului din Ardeal, un coleg al meu, care se găsea în acel moment în cabinetul secretarului general, m'a întrebat dacă am intrat în partidul național. Ve-

deși cum orice apărare a lucrurilor juste, eră considerată din punct de vedere al politicei de partid, și din acest motiv s'a întâmplat că și în Ardeal s'au întâmplat aceleași lucruri ca și în Bucovina. D. Sbiera v'a vorbit de Bucovina și v'a spus ce s'a întâmplat acolo în ultimii ani. Asupra Ardealului nu s'a stăruit și v'aș putea spune lucruri, cari în adevăr, sunt incompatibile cu bunul mers al țării noastre.

Toate administrațiile publice au fost zdruncinate. Astăzi este o lozincă în toate provinciile, în speciāl în Ardeal, de a se zice: Ca să te duci la București de două, trei ori pe săptămână, este o necesitate, fiindcă nu poți să rezolvi nicaeri nimic, ci toate trebuiesc făcute la București. Vă închipuiți, atunci administrațiile noastre, vă închipuiți funcționarii noștrii cu sistemul și mecanismul de dinainte de război.

Vă închipuiți ce greutate pentru funcționarii noștrii, această pusderie de activitate suplimentară, această pusderie de formalități extraordinar de numeroase, toate de rezolvit aici, în Capitală, pentru toată țara. Hârtii cari se pierd, oameni cari vin din toate părțile țării și stau săptămâni întregi, înapoindu-se, suspinând, că nu au putut isprăvi nimic. Este ecoul fatal al situațiunii la care am ajuns.

Cu mult înainte, atunci când pentru

prima oară d. General Averescu a venit la cârma țării, am scris un articol în „Neamul Românesc“, fără preocupare politică, în care am exprimat îngrijorarea mea de starea aceasta de lucruri. Și aduceam exemplul Franței și spuneam că și acolo lucrurile nu au putut ajunge până la perfecțiunea pe care o doream noi. Dar chiar o unificare administrativă și o unificare politică, nu este bine să se facă fără rezerve, pentru că nici speța noastră omenească nu este produsul a ceea ce este comun, ci este o variație continuă. Acolo unde nu lași posibilitatea ca ceea ce este real să se manifeste și crezi că poți uniformiza toate sufetele, acolo oprești toată posibilitatea de progres.

Ei bine, la acest lucru am ajuns în mecanismul nostru administrativ.

D. ministru Petrovici făcea astăvară aluzii unui îtrerupător din partidul nostru, în chestiunea lefurilor și spunea: „Ei bine, ce are aface: funcționarii nu și-au luat lefurile la întâi, cum erați obișnuiți sub administrația maghiară? Se vor lua la 20 ale lunii“.

Ei bine, nu cunoașteți ce urmări, mult mai importante decât bănuți, rezultă dintr'un simplu lucru, acela de a nu lua leafa la întâi ale lunii. S'ar fi convenit ca toată legislația noastră să fie unificată, dar lucrurile nu stau așa. Vă închipuiți d-voastră că în Ardeal lumea se mută la

Sfântul Gheorghe și la Sfântul Dumitru ? Acolo lumea se mută la 1 ale lunii. Tot ceea ce bietul funcționar plătește, la măcelar, etc., trebuie să fie plătit la 1. Mai mult decât atât. Este o lege după care, dacă în trei zile după 1 nu plătești chiria, proprietarul te dă afară din casă. Și s'au întâmplat cazuri, când profesori universitari și funcționari superiori, au riscat să fie dați afară din casă, fiindcă acolo chestiunea chirii nu se pune ca aici. Acolo, proprietarul voește să ne dea pe noi afară la cea dintâi ocaziune, pentru că aceasta este interesul său și noi trebuie să ne plângem că nu am primit leafa. Este o situațiune penibilă pentru noi funcționarii și pentru conștiința noastră de român.

Și atunci, iată unde am ajuns. Eră un ministru pentru unificarea legiurii într'o chestiune și se făcea unificarea în acea legiuire, dar ea nu se făcea în altă legiuire, cu care cea dintâi erea în legătură, și așa mai departe.

Atunci vedeți, d-lor senatori, în ce situațiune s'a găsit problema unificării, atunci, când oamenii dela guvern nu au venit cu un criteriu clar, cu o cunoștință perfectă de stările de lucruri din alte părți, pentru ca într'adevăr încetul cu încetul să se facă această unificare. Și, d-lor, acest lucru s'a petrecut în toate domeniile, căci aproape în toate dome-

niile nu s'a cunoscut realitatea. Astfel până și școala noastră a suferit. Eră în Ardeal un gen de școli speciale, cari serveau atât de bine în direcțiunea pregătirii industriale și comerciale, erau școlile civile, școlile medii, cu o organizare specială. Indată ce s'a făcut această unificare a învățământului, toate aceste genuri de școli au dispărut și s'au transformat în licee și gimnazii.

Știți critica care s'a adus d-lui dr. Anghelescu, care a făcut în toate satele școli, cari nu cadrau cu interesele locale și generale ale țării.

La Petroșani am găsit un liceu, într'o situațiune nenorocită. Și populația și regiunea cerea o școală industrială, care trebuia să evolueze odată cu activitatea locală. În locul acestor școli, s'au făcut licee și gimnazii și populațiunea locală n'a putut pricepe de ce se puneă în gura copiilor lor atâta franțuzească și atâtea limbi străine, pe cari vedeau că n'o să le folosească nici odată la ceva.

Prin urmare, a fost o absolută neînțelegere în ce privește respectul pentru o anumită alcătuire, pentru a face cât mai mult posibil ca învățământul nostru să iasă în relief. Exemple s'ar putea da în toate direcțiile și eu, care cunosc bine Ardealul, ași putea să vă procur numeroase exemple în direcțiunea aceasta.

Un om simplu nu poate fi ușor ridicat

la abstracțiuni. Pentru el, cuvântul de patrie înseamnă felul cum trăește zi cu zi și, când a fost hărțuit de o sumă de legiuiri, cari au venit și au impus altă structură, alte moravuri și interese, omul acesta nu ține seamă de această stare de lucruri, și scapă din gură unele aprecieri și comparații cari, pentru un moment legitimoau sufletul omului necăjit.

Când a venit d. Vintilă Brătianu în Ardeal, a recunoscut ca bună starea pre-existentă cu privire la plata lefurilor în Ardeal în Ardeal lefurile funcționarilor să plăteau cu carnete. Ei bine, acest sistem de carnete a fost desființat de guvernul d. lui general Averescu. De ce? Nu se știe! Probabil, sub impulsivitatea de asimilarea plății lefurilor din Ardeal cu sistemul preconizat în Vechiul Regat.

S'a ajuns atunci la un sistem mai greu și deși s'a recunoscut aceasta de un om mai competent, totuși nu s'a făcut nimic în această direcție și lucrurile s'au lasat în aceeași situațiune. Atunci, vă închipuiți d. voastre, de ce în această direcție s'a vorbit de probleme regretabile, fiindcă este regretabil ceea ce, în special, se petrece în Ardeal.

Regionalismul politic nu a degenerat la nici unul din ardeleni, așa cum se crede, în adevărata concepțiune a regionalismului politic, dar există expresiunea unei mâlniri, a unei tristeți, pe care ar-

delenii o aveau în suflet, atunci când vedeau că frații de aici nu i-au priceput și nu le dădeau îndestul o mână de ajutor, că să facă ceea ce trebuia. Aceasta era o problemă sufletească și soluționarea ei n'a venit în mintea conducătorilor.

Trebuia o mentalitate chibzuită care să vină să cumpănească ceea ce trebuia să se facă și ce nu.

Și atunci imediat s'ar fi schimbat cu totul stările. Din punctul de vedere administrativ, cultural, am fi înaintat mult mai mult de cât s'a putut face.

Și atunci mă întreb, pentru a reveni la ceea ce am numit punctele de detaliu ale răspunsului la Mesaj; dacă, în aceste puncte, ne-am orientat numai într'o singură direcție, dacă am lua fiecare lege în parte, oare am progresa cu mult?

Eu cred că nu, dacă nu luăm în vedere din capul locului schimbarea fondului, substratului care să schimbe ceva din directiva unui guvern. Din moment ce se spune necontenit, că nu este decât o continuitate, continuitatea partidului liberal, vedem că este tocmai continuitatea, care este condamnată și în loc să vedem o schimbare—revoluționară, am fi preferat în partidul poporului,—și cine știe cât ar fi câștigat din acest punct de vedere, vedem că rămâne tot în aceeași situație. Și atunci, firește, va putea veni cutare sau cutare lege, fie aceea a

învățământului, care e pusă în locul întâi, această lege pe care d. ministru Petrovici a înțeles să o facă, cum crede d-sa. Pentru că în adevăr este aci ceva caracteristic. Și d. dr. Angelescu a căutat să facă legea cum a înțeles d-sa. Așa dar mai multe legi, cari să poarte pecetia personalității miniștrilor. Și într'un caz și în altul ne-am depărtat de metoda întrebuintată în alte țări. Acolo se aplică metoda de a se cerceta corpul didactic, un număr de ani, și avem documentări admirabile, din Franța și din Germania. Sau, aveam statul major pedagogic, al profesoriilor universitari de pedagogie, cari au fost la noi totdeauna excluși dela ori și ce reformă școlară (Aplause pe băncile opoziției).

Aceasta este situația. Tocmai specialiștii nu sunt întrebați.

D. I. Petrovici, ministrul instrucțiunii: Din fericire țara noastră are foarte mulți pedagogi și nu am putut să-i chem pe toți. Așa s'a întâmplat că pe d-voastră nu v'am chemat. Dar am chemat pe alții.

D. V. Ghidionescu: Credeți d-voastră că avem atât de mulți pedagogi, ca să nu fie întrebați toți? D. dr. Angelescu spune: 90 de oameni au fost întrebați. Din 90, unii erau elevi de ai noștri, dar nu profesorii lor; 90 de oameni, pot să facă mai mult decât un om, când se pricepe?

Dar 90 de oameni pot fi mai puțin incomozi, decât unul.

D. I. Petrovici, ministrul instrucțiunii: De altfel știam că o să dau piept cu d-voastră la Senat.

D. V. Ghidionescu : De aceea nu vreau să discut proiectul de reformă, fiindcă nu vreau să anticipez. Vreau să ias să se văză urmele metodei întrebuintate. În orice caz, dacă este ceva de semnalat din punctul de vedere al metodei, mă opresc numai în general—fiindcă nu intră în cadrul cuvântării mele—să semnalez că în acest spirit de continuitate, pe terenul școlar, d. Petrovici înțelege a păstră și bacalaureatul. Eu nu am să intru într'o discuție pe acest teren, pentrucă am să fac o interpelare d-lui ministru pe această chestiune. Pentru moment, semnalez un singur lucru : dacă acest bacalaureat a făcut punctul de discuție și de tumult în țara noastră, vă voi probă, d-lor senatori, că aceasta nu e numai pentrucă copiii noștri învață mai puțin ca mai înainte, ci fiindcă nu au dela cine învață, și al doilea, pentru că mecanismul acestui examen este absolut defectos, din punct de vedere pedagogic. Să vă dau numai un singur exemplu : gândiți-vă d-voastră că cineva a construit un aeroplan, și că un număr de oameni a căzut cu el ; se constată apoi că aeroplanul nu avea cutare surub, cutare piesă, în

sfârșit, că îi lipseă ceva. Ei bine, ce ați zice d-voastră de cel ce a lăsat oamenii să zboare cu acel aeroplan ?

D. N. Costăchescu : În țara românească, nimic.

D. V. Ghidionescu : Acelaș lucru și cu bacalaureatul. D. ministru Petrovici a observat că acestui bacalaureat îi lipseă o piesă principală : un program analitic. Nu e mai puțin adevărat că cu ocazia discuțiunii bacalaureatului, trebuie să luăm în vedere și acest punct. Mă voi ocupa special de chestia bacalaureatului mai târziu.

Las la o parte și chestiunea care se prezintă astăzi, chestiunea uniformelor școlare, fără dedesubtul ei și fără nici un substrat anumit ; voi discuta, și voi ruga pe d. ministru să discutăm în mod pedagogic chestiunea aceasta a uniformelor și să dovedesc că ministerul nostru de instrucțiune în loc să se ocupe de adevăratele probleme ale învățământului, se ocupă de lucruri pe cari le crede că sunt probleme de educațiune.

Ca să revin la încă unul din punctele semnalate în Răspunsul la Mesaj, voi atinge numai chestiunea presei, pentru că vedeți, d. lor, puține am de spus, însă acele puține vreau să le spun aci lamurit.

Dacă se înțelege prin reforma presei tot ceea ce se poate înțelege și despre reforma jandarmeriei, anume o alterare a

drepturilor pe cari trebuie să le aibă graiul liber exprimat în țara aceasta, atunci, fără îndoială, că modificarea legii presei nu va face decât să-l sugrume mai mult. Deși, se zice că în „limitele garantate prin Constituțiune“ se va face această reformă a presei, atunci nu mă mulțumește, și nu mă mulțumește pentru că în cadrul acestei chestiuni a libertății garantate prin Constituțiune, în fiecare zi văd ce se petrece cu presa, cum este împiedecată de a funcționa. Atunci, firește, cu o reformă mai mult sau mai puțin, dacă nu voim să avem respectul legilor și al Constituțiunii, care este legea legilor, este inutilă orice reformă.

Dacă din punctul de vedere, aceea ce se numește armonizarea salariilor funcționarilor, vom avea de înregistrat dorințele tuturilor funcționarilor, la îmbunătățirea soartei lor, am grija în cel dintâlu loc, pentru corpul didactic. Nu știu dacă ministerul instrucțiunii a ajuns într'adevăr la soluțiunea satisfăcătoare în privința aceasta; dacă într'adevăr, acei dintre funcționari, cari sunt educatorii neamului nostru, vor ajunge ca să fie mai bine platiți — nu ca să și facă averi, ci ca să poată lucra mai bine, ca să se țină de problemele școlii și ale educațiunii și ca să nu avem de înregistrat dezastrele pe cari le vedem în învățământ, căci, oricât am fi de idealisti, sunt aproape de ei,

să-i văd că sunt mulți idealști, — fatal familia din urmă îi îndeamă și îi prefăce în salahori, ca să nu dea timpul necesar cititului și meditațiunilor, sau recreațiunii. pentruca lecțiunea și învățământul lor să fie făcute dela înălțimea cerințelor pedagogiei.

În fine, rămâne punctul de vedere a ceea ce am numit — pentru că nu vreau să las nelămurit nimic din ceea ce am atins eu — aceea ce am numit mentalitatea care schimbă ceva și de care părintele protoeren Dăianu a spus astăvară următoarele: „dacă am adus până aci drept pildă de ilustrare partidul național. să-mi permiteți să aduc un exemplu și de aci, de acasă, din patria veche, care este un partid istoric și el și care tot așa, după legile firii omenești, poate să cadă, mai mult sau mai puțin, în aceeaș greșală, ca să se creadă și să țină înainte o mentalitate care putea să se potrivească României vechi și mici, dar nu mai poate să se potrivească în România Mare și în România Nouă“.

O schimbare de mentalitate, de ambele părți este, în adevăr, substratul de care vorbesc, care trebuie să formeze fundamentul unei reforme unei directive noi în realizarea unui Răspuns la Mesajul Tronului; și pe care nu l-am văzut.

D-lor senatori, noi rămânem cu re-

zerva noastră, dar rămânând cu această rezervă, nu înțelegem un lucru :

Nu înțelegem să nu dorim altceva. Este posibil să avem momente grave și însemnate pentru răscrucea istoriei noastre naționale.

În acest punct culminant trebuie să găsim, în adevăr, înțelepțește un punct de reazăm și un punct de unire.

Acest punct de reazăm și de unire, neapărat necesar în fața unor momente grave, nu poate să vină dela oameni cari sunt cu o mentalitate și cu un spirit preumțios și cari pun mai presus de toate vanitatea personală, decât dragostea de țară.

Și atunci, când noi trebuie, în fața unor asemenea momente, să ne dăm mâna, îmi vine în minte o imagină a reprezentanților celor trei cantoane elvețiene : Schwitz, Uri și Unterwalden, cari își fac jûrământ de credință de a scăpa țara de nevoie.

Nu voiu luă o ilustrație de felul acesta dintr'o istorie străină, ci voiu veni și voiu luă un exemplu din istoria noastră națională.

Am avut un om, care poate să ne fie și astăzi pildă : este Costache Negri.

Acesta este o exemplificare de lepădare de sine, de sacrificare de preumțune și de orgoliu ; lăsând la o parte orice ambițiuni, a dovedit ceea ce tre-

buiă să dovedească, înclinarea în fața intereselor țării, smerenia pe care trebuie să o aibă și savantul și omul de Stat, calități creștinești prin excelență atunci când țara este la nevoie și când fiecare trebuie să spună: smerenie nu am față de cutare persoană, ci față de țară și de interesele ei. (Aplause).

BCU Cluj / Central Biblioteca Cluj

